

Ludvig Holberg

Ludvig Holberg (1684-1754) var oplysningstidens og klassicismens helt centrale dansk-norske digter og fagskribent med værker i mange genrer. De to vigtigste er repræsenteret her – komedien og epistlen. Holbergs mange komedier fra 1720'erne gav grobund for etableringen af en dansksproget teaterscene i København, Den danske Skueplads. Epistlerne, som Holberg skrev senere i sit liv, var en slags essays i brevform, hvor skribenten ræsonnerende henvendte sig til en fiktiv, tænkt modtager af brevet. Holberg var bredt uddannet og havde rejst og studeret i det halve Europa. Ved siden af det skønlitterære forfatterskab skrev han også lærde fagbøger – alt sammen med sigte på at oplyse, opdrage og gøre nytte – ikke mindst ved at latterligøre alt det ufornuftige, tomt modeprægede og helt unyttige, han iagttog i det virkelige liv.

Uddrag af komedien *Barselstuen* (1723)

Act. I. Scen. 1.

Troels.

Tar op et stykke smalt Papiir men saa langt som det heele Theatrum.

Maren Hans Daatter, Barbra, Per Nielsens, Abelone Hans Hansens, Christine Erick Ericksens, Engelke Jens Hattemagers, Lusse Frands Bundtmagers, Wibecke Per Guldbrandsens, Maren Christopher Skredders, Elsebed David Skoelemesters, Ellen Frue Cantors, Malene Frue Wacktmesters, Geske Klokkers, Anne Per Kandstøbers, Maren Jens Rodmesters, Ingeborg Morten Blytekkers, Dorthe Salig Jochum Knapmagers, Grete Isenkremmers, Mette Qvinde-Skredderske, Nille Mogens Andersens, Øllegaard Svertfegers, Karen Uremagers, Maren Knivsmeds, Divekke Posekigers, excetra, excetra, excetra, excetra, excetra, excetra, en dito nok en dito, nok en dito, Summa summe Summarum 93 Koener findes paa denne Liste, i liigesaa mange Huuse har jeg maatt løbe i disse Dager for at lade heele Byen viide det store Mirakkel som er skeet, at vor Moor er bleven forløst med en ung Datter, et stort Mirakkel hvorfor heele Byen skal bringes i Harnisk, liigesom Fienden var uden for Volden og vilde løbe Storm. Jeg vilde obligere mig til at gjøre et halv hundrede slige Børn om Aaret, større Mirakler er det ikke, men Folk er der udi, som i aldt andet. Skal mand giftes, maa der lige saa mange Folk komme sammen for at æde og drikke op, meer end en stakkels Handverks-Mand kand fortiene udi 4re Aar igien, derfor har mand hittet paa dend Mode i gamle Dage, at dend halve Bye skal offre og give Brude-Gave; Thi ellers maatte en stor deel dantze lige fra Bryllupet til Slutteriet. Nu saasom Folk blir meer og meer fattige, saa blir de og meer og meer storagtige, og vil ingen Brudegave have, saa det er alleeniste Tieniste-Folk mand offerer til i vore Dage, hvilket gaar til paa saadan Maade. Mand byder Folk til Bryllup som Venner, mand takker for dend Ære og Venskab, det er smukt og høfligt nok, men naar jeg nøye eftertænker det, heeder det saaledes. Saasom vores Stue- eller Kokke-Pige har besluttet at skille sig ved sin Møedom i Morgen Aften, og det samme ikke kand skee uden stor allarm, uden vi æder, drikker og dantzer Hilsen bort, saa er vor tjenstlig begiering, at I vil gjøre os dend Ære at betale Omkostningerne, og der foruden unde en Hyre-Kusk en Dalers Penge eller toe, hvorpaa de inviterede Folk svarer: Vi takke for dend store

Høflighed, vi skal betale Omkostningerne, ønsker at være saa lykkelig at tiene dem igien. Saaledes gaar til, naar Bryllup skal holdes, hvor, naar mand udi 3de Timer har skraalet over Bordet paa Per og Pauls Skaal, som sidder et 100 Skrit fra hinanden, mand skal dantze om Natten, indtil mand af Støv og Mattighed bliver saa ælendig, at mand maa give Spillemanden Penge for at holde op igien, og gaae hiem for at medicinere 3 Dage derefter. Vil jeg begive mig fra Bryllupper, til Begravelser, da finder jeg ligesaa meget Galskab ved de sidste, som ved de første: En stakkels Koene mister sin Mand som jeg setter, efterlader hende nogle Skillinger, som hun ved Forsiunlighed kunde leve af. Fornuften siger, hun skal conservere dem, men Moeden siger hun skal give sin Mand en hæderlig Begravelse. Det er at siige paa anden Danske, hun skal udstaffere det døde Legeme, betrække alle Vegger, Stoele, Stue-Piger, Kokke-Piger, Ammer, Kudskens, Hæste (med Tiden skal vel skiøde Hunde overtrækkes ogsaa) med et Ord hun skal gjøre saadan en hæderlig Begravelse, at hun har intet tilbage at føre et hæderligt Levnet med. Det er ej nok, at hun mister sin Mand med sin Velfærd, Mooden siger, hun og skal ligge 6 Uger paa sin Seng, og høre de Ord 6 gange 6 repeteres hver Time: Hendes Sorg gjør mig ont Madame! saa at omendskiønt hun som en god Christen har sat sig for at bære sin Sorg med Taalmodighed, saa tilstæder dog Moden hende ikke saadant. Det kommer mig for ligesom en der har faaet et Saar paa sin Hand, hvilket hun efter Moden maa lade sine beste Venner viide, at de vil gjøre hende dend Ære, en efter anden, at rive Plasteret af igien. Saa kommer da en efter anden trippende, og for at lade see deres Venskav, river Plasteret af Haanden, hvorfor mand maa takke dem, ja give dem Thee og Caffee oven i kiøbet, men de skulle have Fanden, om jeg var Encke-Koene. Men disse Barselstuer ere reent ravgalen: her skal først et 100 Mennisker gives tilkiende som et stort Vidunder, at Hans Hansøn eller Jespersøn har gjort det Mesterstykket ved sin Koene, som enhver Bonde paa Amager kand gjøre ham efter, og skaffet hende, enten ved sig selv eller i det ringeste ved en anden, en Søn eller en Datter, til hvilket Vedunder at see de skal komme derhen, og tillige med dræbe dend syge Barselkoene med Gratulationer og Snak, og hindre at Patienten ikke skal blive saa hastig frisk, som hun ellers kundet blive, hvis hun havde kundet ligget i roe – – Men hvem pokker er det som kommer saa løbende? Det er Christophersens Karl; Hvad mon hand vil?

Scen. 2.

Claus, Troels.

Claus.

Ach kiære Troels! vexl mig en To Skilling for to eeniste Skillinger?

Troels.

Hvad vil du med de eeniste Skillinger?

Claus.

Jeg vil give een for at komme op i det runde Taarn.

Troels.

Er det noget at see?

Claus.

Ja vist, der er saa stor Allarm i Aabenraa. Jeg kunde ikke komme frem for Folk og Vogne.

Troels.

Ha, ha, ha.

Claus.

Det er min troe, som jeg siger.

Troels.

Jeg veed det nok, men hvad meener du det er?

Claus.

Jeg veed ikke, derfor vil jeg just op i Taarnet at see hvad det er.

Troels.

Du Nar, spar kuns denne gang, din eeniste Skilling, det er ikke andet end en Barselstue hos os.

Claus.

Ey! det er ikke mueligt, kand der gøres saadan Allarm, formedelst en lumpen Barselstue, besynderlig hos maadelig Stands Folk.

Troels.

Maadelig Folk! veedst du ikke at gemeene Folk er allerprægtigst? See kun til Bryllupper, kommer mand til en Skrædders eller Skomagere Bryllup, bliver mand modtagen med Trompetter og Valthorner, sat ved Bord saa langt som fra Kyndelmisse til Paaske, sigtet fuld af kostbare Rætter. Kommer mand til Folk af dend anden Classe, som er høyere, faar mand kun Thee, Caffee og Complementer, – – og til Folk af 1ste Classe, faar mand undertiden ikke uden Brudevielsen at høre, og en priis Tobak for Næsen: Jeg hører nok Claus, at du kiender ikke Kiøbenhavn ret.

Claus.

Det er sant nok, som du siger Troels, men mig synes det er saa selsomt, for din Hosbond at gjøre saadan Allarm, fordi hans Koene har faaet et Barn, besynderlig efterdi hand ej er vis paa, om hand selv er, jeg tør ikke sige meer.

--

Troels.

Ey hvilken Snak! det er kun onde Mennisker, som breeder saadant ud, hand er jo en Mand, som ikke endnu er sine 70 Aar, til med svær baade Joremoeren, og Ammen paa at Barnet har sit Faders Ansigt lige paa et Haar.

Claus.

Just derfor troer jeg det ikke.

Troels.

Det vil ikke sige meget, hvad saadan en Slyngel siger, tog jeg Vidne paa din Mund, skulde du vist faae en ulykke.

Claus.

Du maatte gierne føre Vidne paa min Mund, jeg vil altid tilstaae hvad jeg har sagt, thi Jormødre og Ammer siger altid at Barnet er sin Får liigt, endskiønt mand kand beviise, at Fåren var i Ostindien sammetiider, som Barnet blev giort. Men der kommer din Hosbond, *adiôs*.

Scen. 3.

Corfitz, Troels.

Corfitz.

Troels est du der? Jeg var glad at jeg kom ud fra dend Sværm, jeg er bleven saa bombarderet med Gratulationer, at jeg kand neppe staae paa mine Been, men Fanden er i dend Knivsmeds Kone til at snakke.

Troels.

Det er sandt Hosbond siger: Jeg har min troe og mærkket det samme, jeg havde nær kommet i Klammerie med hende forgangen for Hosbonds skyld.

Corfitz.

Talede hun da om mig?

Troels.

Ney aldeles ikke. Ney, det var noget gandske andet, vi Talede, men jeg tog Hosbondes Partie denne gang, som jeg altid pleyer at giøre.

Corfitz.

Hvad Fanden er det for Snak? toog du mit Partie imod hende, saa maae hun jo endelig have talet ilde om mig.

Troels.

Ney, sagde jeg hende det paa, saa løy jeg, jeg har mare aldrig hørt hende tale ilde om Hosbond, hun talede sandt at sige slet intet, hun sad kun og læsede nogle Sententzer i en gammel Bog.

Corfitz.

Hvad var det for Sententzer?

Troels.

Jeg kand ikke erindre dem alle, men hun læsede iblant andet, at en gammel Mand, der târ en ung Koene, er ligesom en, der târ Musicantere i Tieniste for at faae heele Byen til at dantze, da hand dog ikke kand dantze selv: Hosbond kand selv tencke, hvordan jeg blev til Moede, da jeg hørde det.

Corfitz.

Hvad Fanden kom det dig ved, jeg troer dend Dreng er gall med sin Snak.

Troels.

Ney Hosbond skal høre hvad hun læsde viidere: Ja hand er ligesom de Træer, der bær ingen Frugt, men tiener kun til skygge, havde jeg da ikke aarsag at ærgre mig paa Hosbonds Vegne: Jeg kand sige, at det blev sort for min Øyen.

Corfitz.

Du letfærdige Skielm! hvad komer det mig eller dig ved, hvad somstaar skrevet i en gammel Bog?

Troels.

Ney, mig kommer det ikke ved.

Corfitz.

Kommer det da mig ved?

Troels.

Ney! ingen af os, Hosbonde; thi Bogen var over hundrede Aar gammel.

Corfitz.

Hvorfor ærgrede du dig, naar du ingen aarsag havde?

Troels.

Jeg sagde jo ikke at jeg ærgrede mig, men jeg kunde have aarsag dertil. Jeg vil sige Hosbond noget.

Corfitz.

Hvad vil du sige?

Troels.

Ej Hosbond er saa curios, hand vil vide alting.

Corfitz.

Dend Dreng gjør mig vist nok gall i Hovedet, (sagte) jeg veed ikke enten det er af ondskab eller taablighed, hand taler saaledes. (høyt) men har du merket, at Gothard Sanger fra Tyskland har haft nogen gang i mit Huus.

Troels.

Hvorfor spør Hosbond derom, maa skee Hosbond er bange, at hand ikke selv er
Fâr til – – –

Corfitz.

Ej svar mig til det jeg spør dig om.

Troels.

Maa skee Hosbond frygter at Mutter har ladet sig – – –

Corfitz.

Svar kun til mit Spørsmaal du Næseviis, jeg spør kun, om du har fornummet.

Troels.

Ney jeg har saa mænd ikke seet ham her i Huuset, siden December Maaned, men
hvorfor vil Hosbond vide det, jeg troer icke at Mutter skulde have været saa gall at
lade sig – –

Corfitz.

Hvad er det for Sladder: Jeg troer, jeg troer ikke, der er jo ingen som spør hvad du
troer, eller ikke troer, hvad Tid udi December Maaned saa du ham her i Huuset?

Troels.

Mig syndtes, at det var omtrent 14. Dage for Juul. Men hvorfor studser Hosbond
saa der ved, jeg skulde aldrig troe, at Fanden har reedet Karlen, at hand skulde
have – – –

Corfitz.

Kommer nu din Slyngel med din troe, med din Rajsonnering igien. Du siiger det
var 14ten Dage for Juul.

Troels.

Ja det var Hosbond, og nu skriver vi vist dend 8tende October.

Corfitz.

Hvem pokker spør om hvad vi skriver, det er en Fandens Dreng, hand gjør mig gall
med sin Snak, fort her ud.

Scen. 4.

Corfitz *alleene tæller paa Fingrene.*

December 1. Januarius 2. Februarius 3. Martius 4. April 5. Majus 6. Junius 7. Julius
8. Augustus 9. September 10. Det er jo forbandet galt, tøv lad see nok eengang:
December 1. Januarius 2. Februarius 3. Martius 4. Majus 5. Junius 6. September 7. Ja
ja det er dog kun 7 Maaneder paa at regne, uden at jeg har fortaalt mig (tæller igien
og faaer 10 Maanneder 2 gange efter hinanden) hvor Fanden jeg tæller, saa merker
jeg, at jeg er og blir hanreder. (hand blir vred og târ sin Hatt, og kaster dend mod

Gulvet, saa at Lisserne gaar i stykker, hvorudover, naar hand skal sette dend paa Hovedet igien, er dend gandske bred og hengende) hey saa, der har jeg min troe fuldkommen *Confirmation* af min Hat, faar jeg kun fat paa den gode Sanger, jeg skalsmøre ham saa, at hand aldrig skal synge enten Discant, eller Bass meer. Men mon jeg kand ikke falskelig mistenke en ærlig Mand? Ney naar jeg overlegger det eene med det andet, saa er det ikke rigtigt. Denforgiftige Maren Knivsmeds sad og støte en anden Koene paa Armen, saa ofte hun hørte Barnet skrige, sagde derhos: hør! det faar min troe Fårens Stemme, det er ligesom jeg hørte ham siunge paa Orgel-Verket, alleene at Røsten er ikke saa sterk hos Barnet, hvortil dend anden loe og sagde, *Madame* I er alt for Satyrisk. Da jeg hørte det, var det ligesom en stak mig en Kniv udi Hiertet. Min Mistanke blev bestyrket, da jeg siden gav agt paa Barnet og merkede, at det allerede begyndte atvrikke Hovedet, ligesom det vilde slaa Tagten. Endelig beseylet ogstadfester Troels aldtig ved det hand siger mig, at samme Karl var her i Huuset i min Fraværelse 2 Uger for Juul. Men hvad skal jeg gjøre, jeg faar vel at have Taalmodighed, og betale Arbejds-Lønnen oven i Kiøbet. Naar jeg regner efter hvad dette Barsel har allerede kostet mig, saa reyser Haarene sig paa mit Hovet. Dog Løn som forskyldt, hvad havde jeg en Mand paa 70 Aar der at bestille. Men der kommer min Naboe Jeronimus. (...)

I 2016 opførte Det kongelige Teater "Barselsstuen 2.0" – en ny version meget frit efter Holberg: <https://www.youtube.com/watch?v=9a8-jiUpc2g>